

Potreba zahrnutia bioetickej problematiky do štúdia farmácie v rámci odbornej jazykovej prípravy

The Need for Inclusion of Bioethical Issues into the Study of Pharmacy within the Language Preparation

Viera Žufková

zufkova@fpharm.uniba.sk

Darina Kližanová

kližanova@fpharm.uniba.sk

Oľga Hollá

holla@fpharm.uniba.sk

Abstrakt:

Ku kľúčovým otázkam súčasnej medicíny a farmácie patria aj bioetické otázky. Oblasť bioetiky tak zasahuje aj prax farmaceutov, čo znamená, že sa týka aj ich profesionálnej vysokoškolskej prípravy, vrátane odbornej jazykovej. Cieľom príspevku je poukázať na potrebu začlenená niektorých bioetických otázok a s tým súvisiacej terminológie do výučby farmácie v rámci odbornej jazykovej prípravy. Zároveň predstavíme výsledok nášho dvojročného výskumu (2012 – 2014) týkajúci sa uvedenej problematiky. Hlavnou metódou výskumu bol dotazník, ktorý bol rozdistribúvaný medzi 115 študentov a následne doplnený o analýzu a syntézu spätnej väzby študentov v priebehu štyroch semestrov ich jazykovej prípravy. Komparácia výsledkov výskumu so súčasťou výučbou odbornej jazykovej prípravy na Farmaceutickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (ďalej len FaF UK) sa stala základom pre tvorbu novej koncepcie výučby angličtiny pre farmaceutov. Tento nový koncept upriamuje pozornosť na význam zvládnutia odbornej angličtiny na profesionálnej úrovni, ktorej súčasťou je zahrnutie bioetickej problematiky do štúdia odbornej prípravy v rámci anglického jazyka a jej prepojenosť s Kódexom správania pre študentov farmácie.

Abstract:

Bioethical issues belong to the key questions in medicine and pharmacy. The area of bioethics affects the whole pharmacists' practice, which means it also concerns their professional university education, including academic language preparation. The aim of this paper is to point out at the need to include some bioethical issues and relevant terminology into the study of pharmacy within academic language preparation. At the same time we introduce the result of our two year research (2012 – 2014). The main method of research was the questionnaire spread among 115 students followed by the analysis and synthesis of students' feedback within a four semester course of Academic English Language Preparation compared to the current situation at Faculty of Pharmacy, Comenius University in Bratislava. Based on the research results we have been forming a new concept of English for pharmacists. This new concept will draw the awareness to the importance of mastering English on professional level. As the bioethical principles remain the crucial part of the pharmacy profession, there is a great importance of their involvement into the academic English language study. The Code of Conduct for Pharmacy Students with its seven principles shall be a part of bioethical preparation of future pharmacists.

Kľúčové slová: bioetika, kódex správania, anglický jazyk, farmaceut, terminológia

Keywords: bioethics, code of conduct, English language, pharmacist, terminology

Úvod

V súčasnej dobe, kedy je ľudský život často konfrontovaný s kultúrou smrti, ktorá popiera rešpektovanie ľudskej osoby, bioetika stále viac a viac preukazuje svoje miesto a význam v medicínskej a farmaceutickej praxi. Institute of Medicine of National Academies odporučil, aby zdravotná starostlivosť bola orientovaná na pacienta (koordinovaná, integrovaná), tímová (medzi odborová), podložená dôkazmi, podporená informatikou, bezpečnejšia, účinnejšia a efektívnejšia a zaoberajúca sa nestálym zlepšovaním kvality (Institute of Medicine 2015).

WHO ustanovilo, že farmaceuti by sa mali presunúť spoza pultu a mali by začať poskytovať verejnosti zdravotnú starostlivosť namiesto dodnes prevládajúcej distribúcie liekov (WHO 2006). Voľba správneho prístupu týkajúceho sa zahrnutia bioetickej problematiky do farmaceutickej profesie a vzťahu s pacientmi je veľmi dôležitá a rozhodujúca aj pre efektívne implementovanie do farmaceutickej praxe. Nové vnímanie farmaceutickej starostlivosti integruje farmaceutov do komplexnej starostlivosti o pacienta, a to najmä v nasledujúcich úlohách: prevencia, dostupnosť liečby, sledovanie liečby za účelom zabezpečenie jej účinnosti, kvalita života a skutočné finančné náklady na lieky.

Odborná jazyková príprava z anglického jazyka na FaF UK

Po vstupe do Európskej únie a na európsky trh práce absolventi FaF UK musia byť dostatočne jazykovo pripravení (Jurečková 2004, s. 58-59). Túto spôsobilosť študentom FaF UK pomáhajú nadobudnúť semináre odbornej jazykovej prípravy, ktoré im umožňujú zvládnuť anglickú farmaceutickú terminológiu, podporujú ich profesionálny rozvoj a myslenie v cudzom jazyku. Osvojenie si profesionálnej komunikácie tiež prispieva k rozvoju jazykových zručností, ktoré budú absolventi farmaceutického štúdia využívať neskôr v praxi (Horňáková 2009, s. 1-3). Odborné semináre si volia študenti s aspoň strednou úrovňou an-

gličtiny (stredne až vyššie stredne pokročilá úroveň). Obsah i metódy výučby seminárov prispievajú k zvýšeniu ich kvality a k naplneniu komunikačných potrieb, t. j. aktuálnych potrieb farmaceutickej profesie. Seminára sú odborne špecializované, nenahrádzajú nedostatky v ovládaní cudzieho jazyka na nižších stupňoch vzdelávania.

Znalosť odbornej terminológie v anglickom jazyku je veľmi dôležitou súčasťou komunikácie medzi farmaceutmi a zahraničnými pacientmi alebo zákazníkmi. Je nevyhnutným predpokladom pre ich integráciu do profesionálneho života. Budúci farmaceuti by mali zvládnuť špecifickú terminológiu, ktorú potom môžu použiť v rôznych situáciách v reálnom živote. V rámci odbornej jazykovej prípravy na FaF UK sme na základe nášho výskumu zostavili relatívne komplexnú terminológiu, ktorú možno rozdeliť do nasledujúcich oblastí:

FARMACEUT	Farmaceut	Špecialista na farmáciu, ktorý pracuje na klinike, v nemocnici a lekárni po celom svete. Môže sa tiež špecializovať v iných disciplínach (akademický farmaceut, klinický farmaceut, onkologický farmaceut atď.), alebo pracovať v oblasti výroby a distribúcie liekov.
	Lekárnik	Špecialista na prípravu liečiv, prijíma predpisy a vydáva lieky pacientom, informuje o správnom užívaní liekov, o nežiaducich účinkov atď.
	Farmaceutický reprezentant	Špeciálny prostredník medzi pacientom a zdravotníckym poskytovateľom starostlivosti, zabezpečuje primeranú farmakoterapiu.
FARMACEUTICKÉ MIESTA	Lekáreň	Miesto, kde môžeme získať predpísané lieky, voľnopredajné lieky a ďalšie farmaceutické výrobky.
	Farmaceutická spoločnosť	Miesto, kde pracujú farmaceutickí reprezentanti.
	Laboratórium	Miesto, kde lekárnici vyrábajú lieky a liečivá.
LIEČBA	Recept	Dokument potvrdený lekárom, ktorý obsahuje predpísané lieky na liečbu pacienta.
	Účinnok	Hlavný a vedľajší účinok lieku.
	Účinná látka	Látka obsiahnutá v lieku.
	Symptómy	Príznaky, ktoré sa prejavujú počas choroby.
Zdroj: Your Dictionary 2015		

Ako si môžeme všimnúť, profesionálna farmaceutická terminológia je veľmi široká a komplexná. Zahŕňa pojmy z mnohých odborov – farmakológie, toxikológie, organickej a anorganickej chémie, botaniky, fyziky a mnohých ďalších. Učitelia angličtiny musia preto pri tvorbe učebného plánu vziať do úvahy aj programy jednotlivých odborných predmetov. Odborné seminára v anglickom jazyku nepredbiehajú témy jednotlivých vedných disciplín na FaF UK. Problematika a terminológia preberaná v anglickom jazyku na seminároch je súbežná s tými, ktoré sú preberané na iných odborných seminároch. Medzipredmetové vzťahy a spolupráca preto nadobúdajú veľmi dôležitý význam jednak pre celú fakultu a jednak pre našich študentov. Zároveň nám pomáhajú určovať správny smer pre vývoj a tvorbu spoločnej terminológie.

Treba konštatovať, že profesionálna farmaceutická terminológia sa neustále vyvíja, a preto sú kladené vysoké nároky aj na samotných učiteľov. Musíme sa vzdelávať v rôznych oblastiach, vyhľadávať informácie na internete a v odborných farmaceutických časopisoch a mať prehľad o vývoji nových liekov, novoobjavených účinných látkach atď. Odborná terminológia sa tiež mení spolu s globálnym celosvetovým výskumom. Situácia vo farmaceutickej vede a výskume prináša nové témy, kontroverzné otázky (očkovanie, nadmerné užívanie antibiotík, alternatívna medicína, homeopatia...) a učitelia musia pružne reagovať na tento jav. Špecializované texty v anglickom jazyku sa na seminároch systematicky menia, a tak sa neustále prispôsobujú profesionálnym potrebám študentov. Inými slovami to znamená, že na seminároch odbornej jazykovej prípravy preto používame materiály aj z populárno-vedeckej literatúry, ktorá obsahuje odbornú terminológiu. Táto literatúra umožňuje štúdiu pre stredne pokročilú jazykovú úroveň a tiež podporuje samoštúdium alebo prácu s cudzojazyčným textom. Napriek tomu, že odborné texty neobsahujú priveľmi špecifické informácie, napr. chemické vzorce alebo zložité definície, texty, s ktorými pracujeme, obsahujú však dostatok odborných termínov vhodných pre farmaceutov (Žufková, 2014, s. 357-365).

S tým súvisí aj skutočnosť, že odborná úroveň študijných textov musí byť pravidelne kontrolovaná a menená podľa reakcií študentov, aby sa zabezpečila jej „vhodnosť“. Pripomíname, že profesionálny jazyk je formou profesionálnej komunikácie, ktorá je opakom všeobecného alebo štandardného jazyka (Horňáková, 2009, s. 1-3). Je tu korelácia medzi slovnou zásobou a bežným jazykom. Slová bežného jazyka sú ovplyvnené terminológiou, a to je spôsob, akým sa dostane odborná slovná zásoba do každodenného jazyka (Đuricová, 2004, s. 26-29). To poskytuje variabilný priestor pre učiteľov a študentov, ktorí môžu viesť diskusiu o špecifických témach, používať bežný jazyk aj odborné termíny.

Metódy a metodológia

V nasledujúcej časti tohto príspevku chceme predstaviť základnú metodológiu a výsledky nášho dvojročného výskumu. V akademickom roku 2014/2015 sme ukončili štvorsestrálny cyklus odbornej prípravy z anglického jazyka na FaF UK. Bol to ideálny čas na získanie spätnej väzby študentov a ich názorov na obsah a všeobecný prehľad o výučbe. Počas tohto obdobia sme distribuovali 115 dotazníkov, ktorých návratnosť bola stopercentná.

Otázky v dotazníku boli zamerané na identifikáciu požiadaviek, potrieb a podnetov, ktoré prispievajú k tomu, že štúdium farmaceutickej terminológie v angličtine je zaujímavejšie a užitočnejšie, čím je pre študentov zabezpečená aj možnosť jej využitia v medzipredmetových vzťahoch. Aby sme zistili, či naši kolegovia z odborných katedrií vedú študentov k čítaniu anglickej odbornej literatúry (viď graf 1), pýtali sme sa študentov v dotazníku: „Odporúčajú vám vaši učitelia štúdium odborných odkazov, kníh alebo materiálov publikovaných v anglickom jazyku?“

72 % respondentov tvrdilo, že im učitelia odporúčajú štúdium odbornej literatúry v anglickom jazyku. Výsledok potvrdil, že štúdium anglickej terminológie na FaF UK je veľmi dôležité a študenti skutočne potrebujú mať znalosti terminológie pri čítaní anglických odborných textov s porozumením. Podľa odporúčania učiteľov 63 % študentov študovalo anglickú farmaceutickú literatúru, ktorú im odporúčili učitelia a 37 % ju nevyhľadalo (Žufková, 2014, s. 357-365).

Najväčšou výzvou pre nás bolo zistiť význam štúdia textov v angličtine na základe otázky: „Vyhľadávate si farmaceutické materiály v angličtine bez odporúčenia učiteľov?“

Na základe 46 % respondentov, ktorí odpovedali kladne, môžeme konštatovať, že študenti si sami vyhľadávajú a študujú farmaceutickú literatúru v angličtine, a preto vyžadujú nové, resp. najnovšie vedecké anglické texty, ktoré im pomôžu študovať farmáciu na vyššej úrovni. 54 % opýtaných nevyhľadalo anglickú literatúru z vlastnej vôle. Predpokladáme teda, že literatúra odporúčaná ich učiteľmi postačuje ich profesionálnym potrebám (Žufková, 2014, s. 357-365).

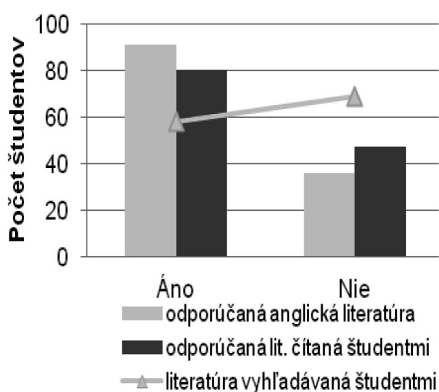
Pre porovnanie výsledkov, či semináre angličtiny na FaF UK zlepšujú profesionálne vedomosti študentov (viď graf 2), položili sme študentom dve otázky: „Študovali ste anglickú odbornú literatúru pred absolvovaním seminárov odbornej jazykovej prípravy?“ a „Študujete anglickú odbornú literatúru po absolvovaní seminárov odbornej jazykovej prípravy?“

Ukázalo sa, že 64 % respondentov neštudovalo odbornú literatúru pred absolvovaním kurzu a 36 % čítalo a študovalo odbornú literatúru aj pred zápisom na semináre. Zistenie, že 76 % študentov začalo študovať anglickú odbornú literatúru po absolvovaní kurzov potvrdilo, že odborná jazyková príprava na FaF UK podporuje študentov vo vedomostnom a profesionálnom raste. 24 % z nich nevyhľadáva anglickú odbornú literatúru. Títo študenti patria do skupiny 37 % opýtaných, ktorí takisto neštudujú z odporúčanej anglickej literatúry. Predpokladáme, že ich štúdium je pre nich oveľa náročnejšie, pretože väčšina farmaceutickej literatúry a výskumy sú spracovávané v zahraničí a písané v angličtine.

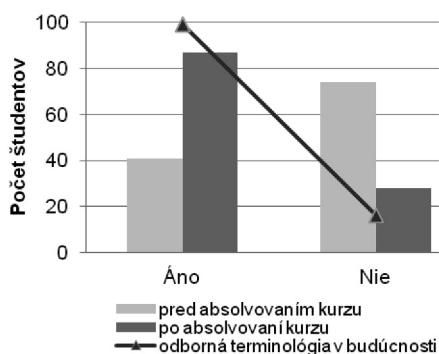
Z dôvodu relevantnosti odbornej terminológie v angličtine sme chceli zistiť, či po štyroch semestroch odbornej jazykovej prípravy študenti považujú terminológiu za postačujúcu pre porozumenie odborným textom. 90 % študentov vyjadrilo svoju spokojnosť s terminológiou, ktorú si osvojili na seminároch, a preto im čítanie a štúdium anglických farmaceutických textov nerobí žiadne veľké problémy. Toto vysoké percento študentov, ktorí sú spokojní s terminológiou kurzu, bude tiež používať anglický jazyk profesionálne vo svojej budúcej kariére. 86 % študentov odpovedalo, že budú profesionálne používať anglickú farmaceutickú terminológiu, ktorú museli študovať na seminároch odbornej jazykovej prípravy.

Zlepšenie komunikácie a vzťahu s ostatnými katedrami na FaF UK je spojené s našimi výskumnými cieľmi. Z tohto dôvodu nás zaujímal názor študentov na prepojenie anglickej terminológie s inými farmaceutickými predmetmi. 100 študentov potvrdilo, že predmety a preberaný obsah sú prepojené vo viac ako 50 %.

Ako sme uviedli vyššie, výskum sme viedli so študentmi, ktorí ukončili štvorsestrálny kurz odbornej jazykovej prípravy. Predpokladali sme, že študenti majú všeobecný a konkrétny prehľad o obsahu a terminológii študovanej v kurzoch. Požiadali sme ich, aby sa podelili o svoje návrhy na rozšírenie terminológie a odborných tém, ktorým by sa chceli venovať na seminároch. 31 % z nich bolo spokojných so študovanou terminológiou. 20 % by chcelo viac hovoriť o farmaceutickej a analytickej chémii, 17 % o ochoreniach a poruchách a 15 % by privítalo viac praktickej komunikácie s pacientom v lekární, ďalších 8 % by chcelo viac hovoriť o liekoch (metabolizmus, registrácia v SR) a tiež 8 % malo odlišné alebo žiadne nápady (Žufková, 2015, s. 384-387). Dospeli sme taktiež k poznatku, že pri tvorbe nového konceptu výučby anglického jazyka na FaF UK treba za dôležitý považovať aj fakt, že komunikácia farmaceuta s pacientom v lekární by mala rešpektovať základné bioetické princípy.

Graf 1 Štúdium anglickej literatúry

Graf 2 Štúdium farmaceutických textov v angličtine

Bioetická problematika v štúdiu farmácie v rámci odbornej jazykovej prípravy

V tejto súvislosti pripomíname, že farmácia je jednou z registrovaných zdravotníckych profesií a nesie v sebe oprávnenia a povinnosti. Študent farmácie si musí byť vedomý, že je schopný vykonávať túto profesiu a niesť za to zodpovednosť. To znamená, že sa musí správať profesionálne za všetkých okolností a podľa bioetických princípov. Podľa *Kráľovskej farmaceutickej spoločnosti Veľkej Británie* sa od prvého dňa štúdia musí dodržiavať *Kódex správania pre študentov farmácie* (Kódex správania). Dodržovanie tohto etického kódexu sa vzťahuje aj mimo univerzitného areálu. Študent musí mať na pamäti, že vždy reprezentuje farmaceutickú profesiu a svoju univerzitu.

Tento kódex správania bol schválený *Radou univerzít farmácie* (CCPS, 2010) a *Britskou farmaceutickou študentskou asociáciou*. V nasledujúcom texte predstavíme tento kódex, ktorý obsahuje sedem zásad etiky a ich dodržiavanie. Študentom pomáha pochopiť, čo znamená byť farmaceut a aké princípy treba dodržiavať počas farmaceutickej kariéry.

Kódex správania tvorí sedem princípov:

1. Pacient je prvoradý.
2. Používať svoj profesionálny úsudok v záujme pacientov a verejnosti.
3. Rešpektovať druhých.
4. Podporovať pacientov a verejnosť v účasti na rozhodovaní o starostlivosti o nich.
5. Rozvíjať svoje odborné znalosti a spôsobilosť.
6. Byť úprimný a dôveryhodný.
7. Prijímať zodpovednosť za svoje pracovné postupy (CCPS, 2010).

Okrem uvedeného *Kódexu správania pre študentov* Kráľovská farmaceutická spoločnosť Veľkej Británie určila aj zásady pod názvom *Etický kódex pre farmaceutov a farmaceutických technikov*, ktoré sú určené profesionálnym farmaceutom a technikom. Tento kódex vyžaduje, aby farmaceuti:

- rozvíjali a využívali svoje odborné znalosti a zručnosti v prospech tých, ktorí hľadajú ich profesionálne služby;
- udržiavali dobré profesionálne vzťahy s ostatnými;
- konali spôsobom, ktorý podporuje dôveru vo farmaceutických odborníkov.

Pre farmaceutickú profesiu na Slovensku je vypracovaný *Etický kódex farmaceutického priemyslu na Slovensku* (CEPI, 2012), ktorý bol revidovaný vo februári 2012. Upravuje užívanie liekov na lekársky predpis, ako aj propagačné aktivity smerom k zdravotníckym profesionálom a komunikáciu s nimi či vzájomné vzťahy medzi zdravotníckymi profesionálmi a farmaceutickými spoločnosťami a upravuje tiež vzťahy medzi organizáciami pacientov a zdravotníckymi autoritami.

Zámerom kódexu nie je kontrolovať alebo štandardizovať poskytovanie nepropagačných lekárskech, vedeckých a presných informácií. Kódex nie je ani zameraný na kontrolu alebo reguláciu aktivít orientovaných na širokú verejnosť. Vzťahuje sa výlučne na produkty, ktoré sú predmetom lekárskeho predpisu (CEPI, 2012).

Záver

Záverom môžeme konštatovať, že začlenenie bioetickej problematiky do farmaceutického štúdia a profesie stále zostáva v agende profesionálnych farmaceutických orgánov. V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že najväčším prínosom výskumu zameraného na dlhodobý proces tvorby výučby odbornej prípravy z anglického jazyka je popri analýze potrieb a požiadaviek študentov aj zavedenie bioetickej problematiky podľa etického kódexu do nového konceptu anglického jazyka na FaF UK. Tým sa zároveň dosiahne kompatibilita odbornej jazykovej výučby s normami na farmaceutických fakultách v neanglicky hovoriacich krajinách (napr. Česká republika, Poľsko, Maďarsko, Švédsko, Dánsko, Španielsko).

Cieľom odbornej jazykovej prípravy na FaF UK je, aby študenti ovládali farmaceutickú terminológiu a rozumeli bioetickým princípom vo farmaceutickej profesii. Rešpektovaním kódexu správania budú naši farmaceuti kompetentní podporovať etické zásady, dôstojnosť, názory a práva druhých a prevezmú zodpovednosť za svoje vedomosti a zručnosti.

Literatúra

- ĎURICOVÁ, Alena: Je každá komunikácia odborná? In: *Odborná komunikácia v zjednotenej Európe II*. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Fakulta humanitných vied; Praha: Jednota tlmočníkov a prekladateľov, 2004, s. 26-29.
- Ethics Committee: *Code of Ethics of the Pharmaceutical Industry in Slovakia (CEPI)*. Bratislava: SAFS, 2012.
- General Pharmaceutical Council: *Code of Conduct for pharmacy students (CCPS)*. London: The British Pharmaceutical Student's Association, 2010.
- HORŇÁKOVÁ, Anna: Čo motivuje študentov učiť sa odborný jazyk? In: *Pedagogické rozhľady*, roč. 18, č. 1, 2009. s. 1-3.
- Institute of Medicine of National Academies. Evidence Communication Innovation Collaborative: *Effective communication about effective care*. Dostupné na: <http://www.iom.edu>.
- JUREČKOVÁ, Anna: Výučba cudzích jazykov na vysokých školách a vstup do EÚ. In: *Odborná komunikácia v zjednotenej Európe II*. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Fakulta humanitných vied; Praha: Jednota tlmočníkov a prekladateľov, 2004, s. 58-59.
- World Health Organization, International Pharmaceutical Federation: *Developing Pharmacy Practice. A focus on patient care*. Geneva, Department of Medicines Policy and Standards, 2006.
- Your dictionary. Medical Vocabulary for ESL. Dostupné na: <http://esl.yourdictionary.com/lesson-plans/medical-vocabulary-for-esl.html>.
- ŽUFKOVÁ, Viera, KLIŽANOVÁ, Darina, KYSELOVIČ, Ján: Students' Opinion on Pharmacy Study. In: *Ireland International Conference on Education proceedings*. Dublin: IICE, 2015, s. 384-387.
- ŽUFKOVÁ, Viera, KLIŽANOVÁ, Darina, VÍVODA, Michal: The importance of new concept of English language teaching at Faculty of Pharmacy depending on compatibility with trends in other countries. In: *Educational Alternatives*, Vol. 12, 2014, s. 357-365.

PaedDr. Viera Žufková, PhD. PhDr. Darina Kližanová Mgr. Oľga Hollá
(Univerzita Komenského v Bratislave, Farmaceutická fakulta, Katedra jazykov)